

MAGYAROK AMERIKÁBÓL A SZÓRVÁNYBAN ÉLŐK EMBERI JOGAIÉRT: A NAGY HHRF-SZTORI RÖVIDEN*

HEIL KRISTÓF MIHÁLY

Az MTA-ELTE Joggötörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. HEIL KRISTÓF MIHÁLY

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA

HEILKRISTOF@GMAIL.COM

2022. június 20.

„Ha elegenden vagyunk, akik elmondjuk az igazat, mi válunk legyőzhetetlenebbé”¹ – összegezte krédóját Hámos László, New York-i jogtanácsos, a Hungarian Human Rights Foundation (Magyar Emberi Jogok Alapítvány – HHRF) alapító elnöke, aki életét a szórványba kényszerült magyarság jogainak védelmére tette fel.

Hámos László társalapítóként vett részt az 1976-ban létrehozott Committee for Human Rights in Romania-nak, azaz a Romániai Emberi Jogokért Bizottságnak (CHRR) a munkájában, amely jogelődje volt HHRF-nek.

Hámos László felvidéki és erdélyi szülők gyermekeként látta meg a napvilágot 1951-ben Párizsban, gyerekkorát már New Jerseyben töltötte, később Pennsylvániában nemzetközi kapcsolatokat hallgatott, majd jogtanácsosként dolgozott a keleti parton.

Hámos és barátai a második világháború után menekülő 1945-ös emigráció leszármazottai

vagy az 1956-os forradalom után menekülő fiatalok voltak.² Így bár sokat tanultak a szüleik politikai emigrációs generációjától, de merőben más tapasztalatokkal és eltérő szociális közegben pallérozódtak. Az Amerikában tanult fiatalok mind egyike elsőkézből szívhatta magába az 1970-es évek polgári jogi mozgalmait nem felejtve soha a – több esetben a trianoni határon túli – családi gyökereket. E különbözőségeknek köszönhetően Hámosék merőben eltérő módszerekkel vették fel a harcot az elnyomó Ceaușescu rezsimmel szemben, mint a szüleik nemzedéke.³ Az ifjak filozófiájukat és érvrendszerüket új alapokra helyezték. Szakítottak a hagyományos politikai emigráció irredentizmusából táplálkozó sérelmi beszédmódjával és tisztán egyetemes emberi jogi argumentumokra építettek. Bár elsődleges céljuk a kisebbségbe szorult magyarság megsegítése volt, de beadványaikban, cikkeikben és lobbijukban szélesebb ölelésre tárták karjaikat. Így például az alapvető jogaikban megtépzott erdélyi magyarság és székelység helyett – egy

amerikai politikusnak és a közvéleménynek – sokkal közérthetőbb egyetemes igazságtalanságokra hívták fel a figyelmet úgy, mint a Romániában élő kisebbségek egyetemes jogvesztései, azaz nem csupán a magyarok és székelyek lakta Erdély sérelmeire irányították a világ és elsősorban az amerikai döntéshozók figyelmét. Kommunikációjuk középpontjában nem az elcsatolt területek azonnali visszacsatolása, hanem a kisebbségbe került emberek jogvédelme állt. Aktív kapcsolatot építettek ki és ápoltak számos nyugati kormánysszervvel, politikussal, lobbistával és jogvédő szervezetekkel.⁴ Így már érthető Hámos munkamódszere, azaz a valóság bemutatása ott, ahol arra másoknak nincs lehetősége, azonban a leleplezésben mindig mérsékletességet tanúsított sosem átcsapva – bizonyítás nélküli – vádaskodásba. A hitelesség alapvető értéke a HHRF-nek.⁵

A CHRR – a HHRF elődje – önkéntesek alkalmi csoportosulásaként induló érdekvédelmi szervezatként kezdte meg működését Hámos és társai 1976 májusában a New York Times-ban egyoldalas írásban leplezték le a romániai Ceaușescu-féle elnyomást, majd másnap tüntetést szerveztek a New York-i román ENSZ-misszió épületéhez. A háromezer fős tömeg békés demonstrációval fejezte ki szolidaritását a jogaiban megtiport romániai kisebbségek iránt.⁶ Továbbá felszólították az Amerikai Kongresszust, hogy vonja vissza az 1975 óta évente meghosszabbított különleges vámkedvezményeket, ezzel is rászorítva a román kormányt az emberi jogok tiszteletben tartására.⁷

A tüntetés szervezési tapasztalatai és annak sikeréből fakadó eufória hívta életre a CHRR-t. Hosszas lobbitevékenységnek köszönhetően 1980-ban Reagan

elnök a Romániának adott legnagyobb vámkedvezmény megújításának feltételeiként már humanitárius szempontokat is érvényesített, s egy bő évtizeddel később a kedvezményt 1987-ben el is törölték.⁸ A sikeren felbuzdulva az 1980-as évektől kezdve a CHRR mecénása volt az első romániai magyar nyelvű szamizdatnak, az Ellenpontoknak. Hámosék Amerikából segítették az illegális kiadványok nyugatra csempészését, lefordították azokat és az információhitelességi vizsgálaton átesett anyagokat átadták a nyugati médiumoknak. Majd kapcsolataikat bevetve kiálltak az Ellenpontok szerkesztői mellett, amikor Ara-Kovács Attilát és Szőcs Gézát a román hatóságok elfogták és megkínózták.⁹

A szervezet 1984-ben Hungarian Human Rights Foundation néven került bejegyzésre, miután 1983-ban földrajzi értelemben „kiterjesztették” működési területük, amikor patronátust vállaltak a felvidéki magyar politikus és író Duray Miklós Kutya-szorítóban című művének fordításában, majd a szerző letartóztatásból való kimentésében. A Duray-ügyet követően már nem csupán Romániára koncentráltak Hámosék.¹⁰

A HHRF - Alapszabályban is vállalt - tevékenységi köre már sokkal bővebb volt, mint a

jogelődnek. A szervezet 1989-ig továbbra is legfőbb tevékenységének tekintette a kommunista rezsimnek erőszakos asszimiláló tevékenységének kikutatását és a nyugati világ elé tárását: seregni faji, etnikai vagy vallási alapú, a nyelvhasználatot, az oktatás szabadságát sértő intézkedést derítettek fel. A fentebb már említett Szőcs- és Duray-esetek mellett számos egyéb ügy kapcsán szóltak fel nemzetiségi vezetők és disszidensek üldözése, bebörtönzése, meggyilkolása vagy száműzése ellen.¹¹

A Szovjetunió és a kommunista blokk összeomlását követően a szórvány kisebbségei továbbra sem nyerték vissza teljes nyelvi, vallási, kulturális, oktatási vagy akár tulajdonosi integritásukat, így a HHRF mind a mai napig aktívan lobbizik a közép-kelet-európai kisebbségek jogaiért Amerikában. A HHRF segítette a délszláv háború áldozatait az 1990-es években, felhívta a nyugati sajtó figyelmét a Fico-kormány és a szlovák szélsőjobb magyarellenességére a 2000-es években. Mind a mai napig harcol a kommunista Romániában jogtalanul államosított magyar vallási tulajdonok restaurációjáért. Az anyagi támogatások elsődleges iránya a kisebbségi közösségek oktatási és kulturális hálózatának a fejlesztése.¹²

A HHRF társadalmi célú munkáját mindig is nagylelkű adakozói tették lehetővé. A legfőbb adományozó a Svájcban élő, anyai ágon magyar Hans-Heinrich Thyssen-Bornemisza báró volt, aki haláláig hosszú éveken át támogatta önzetlenül a HHRF-t. Másik jólismert patrónus – mind a mai napig – a szintén magyar felmenőkkel rendelkező volt New York-i republikánus kormányzó, George Pataki, akinek nagy szerepe volt a 2012-ben elindított ún. ReConnect Hungary – Hungarian Birthright Program elindításában. Ami a magyar kulturális identitás megőrzésére hivatott, azáltal, hogy a szervezők olyan sokadgenerációs magyar származású fiatalokat keresnek fel az Egyesült Államokban és Kanadában, akiknek már nincs aktív kapcsolatuk az óhazával, jellemzően már – nemzedékek óta – magyarul sem beszélnek. A program felkutatja az idehaza élő rokonaikat, s egy rövid látogatás erejéig újra egyesíti a családot, valamint megmutatja a fiataloknak Magyarországot. Az itt eltöltött napok hatására már több tucat magyar származású fiatal szerezhette vissza családjá régi magyar identitását.¹³

Hivatkozások:

* A szerző 2021. szeptembere és decembere között a Magyar Közigazgatási Ösztöndíjprogram jóvoltából a HHRF New York-i és Washington-i irodáiban végezhetett iratrendezési és kutatói munkát.

¹ Lásd Hermann Gabriella: Az igazság legyőzhetetlensége. A Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) érdekvédelmi tevékenységének rövid története, kapcsolathálói, ideológiai és infrastrukturális háttere (1976–1989). Regio. 30. évfolyam (2022) 1 szám 44–71. pp.

² A magyar emigrációs hullámokról lásd Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945–1985. Budapest, Kner Nyomda, 1989.
³ Erről bővebben lásd Hermann, 2022. 47–49. pp.
⁴ Lásd a HHRF iratait.
⁵ A szerző Latkóczy Emesével, a HHRF New York-i ügyvezető igazgatójával készített interjúja. (New York, 2021. október 21.)
⁶ The New York Times, 1976. május 7. 15. p.
⁷ Lásd bővebben Hermann, 2022, 49–51. pp.
⁸ Lásd bővebben: Kovács Eszter: The power of second-generation diaspora: Hungarian ethnic lobbying in the United States in the 1970–1980s, Diaspora Studies, 2017.
⁹ Hermann, 2022, 53–54. pp.
¹⁰ Uo. 61. p;
¹¹ HHRF Alapszabály. HHRF Archívuma, New York
¹² HHRF Archívuma, New York
¹³ Bővebben lásd a szerző által a kutatóúton készített feljegyzések, interjúk és elkészült kéziratok.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Hámos (balról az első) 1990-ben Kolozsváron Borbély Ernővel, Tom Lantossal, Szőcs Gézával (Csomafáy Ferenc felvétele) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:H%C3%A1mos_L%C3%A1szl%C3%B3Borb%C3%A9ly_Ern%C5%91E2%80%93Tom_LantosE2%80%93Sz%C5%91cs_G%C3%A9za.jpg#/media/Fájl:Hámos_László-Borbély_Ernő-Tom_Lantos-Szőcs_Géza.jpg 2022. 6. 20.
2. oldal: Hámos László fényképe <https://hhrf.org/in-memoriam-laszlo-hamos-1951-2019/> 2022. 6. 20.